

відмовляється від того, щоб замість європейської перспективи лідери країн-членів ЄС Україні нав'язували східноєвропейську.

Реальна економіка України, без якої неможлива реалізація жодної з гуманітарних програм, переживає спад на протязі майже всього періоду незалежності. Як правило, війни сприяють поживленню виробництва за рахунок державних військових замовлень, що тягне за собою збільшення трудової зайнятості. Однак на війні в Україні заробляють іноземні інвестори, які продають нашій державі стару радянську техніку. Неприємний парадокс полягає в тому, що значна її кількість була і розроблена, і виготовлена в Україні. А тепер ми розплачуємося за неї своїм суверенітетом. Іноземні поставки озброєння дозовані і не дозволяють ефективно боротися з російською агресією. Однак власне виробництво Україна налагодити вже не може. При цьому кожен день війни добиває соціальну інфраструктуру країни. Можна, звичайно, мріяти про «план Маршалла», але людям жити тут і зараз, а це означає лише одне – орієнтуватися на західні ринки праці працездатній молоді. Яскравим прикладом є IT-сфера, повністю зав'язана на західних роботодавців. Проте на західному ринку праці абсолютна більшість українців може розраховувати лише на найнижчі щаблі. Не тому, що наші фахівці менш кваліфіковані, а через штучні бюрократичні обмеження.

Наразі патріотизм і національна самосвідомість перестали бути абстракцією для кожного українця. Без власної держави ми стаємо біженцями, людьми другого, а то й третього ґатунку в Європі. Тому стати господарем у власній країні – це необхідність, а не гасло. Перемогти олігархів і корупціонерів – тих, хто своїми багаторічними грабунками довів колись багату країну до злиднів, розвалив соціальну інфраструктуру і один із найпотужніших в світі військово-промисловий комплекс. Бо без цього неможлива перемога над зовнішнім агресором. А цього можна досягти, лише збудувавши реальну політичну націю, яка контролює державний механізм, місцеве самоврядування і неполітичні центри прийняття владних рішень (перш за все великі корпорації). Саме така модель гуманітарного розвитку і необхідна Україні.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В. Політичні інститути: механізм формування в конкурентному середовищі //Сучасне суспільство. – 2014. – №. 1. – С. 15-28.
2. Voronyanskiy O. Суверенітет: проблема суб'єктності //Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. – 2018. – №. 3. – С. 15-19.
3. Моїсєєва Н. І. Соціально-комунікаційна діяльність як історико-суспільна практика. – 2015

Бибик А. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ПУА-201

Науковий керівник: **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КРІПАЦТВО НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Поняття «кріпацтво» має своє походження від слова «кріпость», що означає документ який закріплював право володіти майном (таке майно вважалось прикріпленим до поміщика). Термін «кріпость» використовувався в XV столітті у Великому князівстві Московському. За феодално-кріпосницьким ладом селянин був прикріплений до землі та вважався знаряддям експлуатації. Кріпак був повністю залежний від пана поміщика який, в свою чергу, мав право використовувати працю та майно кріпака, міг його продати або обміняти [1].

Процес закріпачення селян на території України в XVIII – XIX ст. був неоднорідний. Насамперед, це було пов'язано з тим, що українські землі були розділені між двома державами: Російською та Австро-Угорською імперією.

Чернігівщина історично належала до адміністративно-територіальної одиниці Лівобережної України, яка з 1667 р. увійшла до складу Московського царства. В цей період розпочався тривалий процес поглинання України Російською імперією.

Запровадження кріпацтва Російською імперією в Україні та, зокрема, на Чернігівщині мало три основні цілі:

- *остаточне підпорядкування верхівки українського суспільства та народу;*
- *підпорядкування економіки та культури;*
- *максимальне використання людських та господарських ресурсів України.*

Спочатку на цих територіях кріпацтво не набуло значного поширення, люди, могли виконувати різні повинності, але самі вони були вільними, мали майно та землю [2, с.404].

На території Чернігівщини перша спроба закріпачення вільних (посполитих) людей була здійснена у 1654 р., коли була введена заборона здійснювати продаж землі по власному бажанню. 3 травня 1760 р. гетьманом Кирилом Розумовським було введено обмеження на вільну зміну місця проживання селянами в межах Чернігівського та інших полків без відповідного письмового дозволу від поміщика.

Кріпацтво було остаточно закріплено 3 (14) травня 1783 р. указом Катерини II [3]. За цим указом селяни Чернігівського намісництва:

- були повністю позбавлені права переселення;
- на кріпаків поширювалися російські закони;
- поміщик мав право продати або обміняти кріпака;
- поміщик міг вислати кріпака в Сибір або на каторжні роботи;
- кріпаки не могли звертатися до суду чи оскаржувати дії пана.

Для Чернігівщини цього періоду було характерним збіднення селянства, зростання заборгованості селянських господарств перед поміщиками. У неврожайні роки, які постійно повторювалися, ці господарства були абсолютно безпорадними і постійно балансували на межі руйнування.

Одним із симптомів кризи кріпацтва стало скорочення частки селян-кріпаків. Якщо на початку XIX ст. кріпаки складали більшість населення Чернігівщини, то до кінця 50-х років XIX ст. їх частка знизилася до 37%. Швидше за все це пояснюється не так скороченням природного приросту кріпосного населення України, як переведенням кріпаків в інші стани. Зокрема, почала збільшуватися чисельність міського населення.

Під час ревізії проведеної у 1835 в Чернігівській губернії кріпаків було 44,9 %, а, вже, у 1852 – 41,8 %.

Згідно даних ревізії, проведеної в Чернігівській губернії в 1858 р., населення складало 1 461 866 осіб з яких кріпаками були 37,6 %. Таким чином, на одного пана було, в середньому, близько 60 кріпаків. Загалом з 1782 року в Чернігівській губернії кількість кріпосних селян зменшилась з 58,6 % на 17 % [4, с. 513].

Таким чином, перед російською владою постав вибір: зберегти існуючий кріпосний лад, що призведе до політичної, фінансової та економічної катастрофи та може поставити під загрозу самодержавство у Росії, або розпочати буржуазні реформи, першорядною з яких є скасування кріпацтва. Причинами скасування кріпацтва було те, що воно:

- не давало розвиватися промисловості та торгівлі;
- підтримувало сільське господарство на низькому рівні;
- призводило до росту недоїмки селян;
- призводило до збільшення заборгованості поміщиків перед кредитними установами.

Враховуючи зазначені причини, Олександр II 19 лютого 1861 р. підписав Маніфест та відповідні закони про скасування кріпацтва.

Згідно прийнятих документів кріпаки Чернігівщини отримали особисту свободу та, відтепер, могли вести торгівельну чи промислову діяльність, розпоряджатися власним майном, могли придбати та продати нерухомість, навчатися, піти на службу. Хоча, земля продовжувала перебувати у власності панів, невеликий земельний наділ та присадибну ділянку («садибну осілість») він повинен був надати у користування селянам.

Таким чином, селянам Чернігівщини було надано свободу та землю, однак землю цю вони могли використовувати, лише, за встановлений оброк або відбування панщини.

Селяни не могли протягом 9 років відмовитися від цих наділів. Для повного звільнення їм потрібно було викупити у власність садибу і наділ, після чого вони вважалися селянами-власниками [5].

Отже, можна зробити висновок, що кріпацтво на Чернігівщині набуло найбільших масштабів у ХІХ ст. У цей період Чернігівщини переживала глибоку кризу, суть якої полягала у посиленій експлуатації кріпаків, занепаді поміщицьких маєтків, гальмуванні розвитку капіталістичних процесів, загрозі «селянського бунту» та відставанні Росії від європейських держав-лідерів. Зазначені обставини і призвели, в подальшому, до відміни кріпацтва.

Список використаних джерел

1. <https://histua.com/slovník/k/kripectvo>
2. Гуржій О. І. Кріпацтво, кріпосне право //Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2009. Т. 5. 560 с.
3. <https://fakty.ua/ru/234880-3-maya-1783-goda-byl-prinyat-ukaz-ekateriny-ii-rasprostranivshij-krepostnoe-pravo-na-zhitelej-levoberezhnoj-ukrainy-i-slobozhancshiny>
4. Маркова О. Є., Шандра В. С. Чернігівська губернія // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2013. 784 с.
5. <http://www.textreferat.com/referat-6551-2.html>

Бутурлим Д. А., здобувачка вищої освіти гр. МАГ-211

Науковий керівник – **Шакун Н. В.**, к. філос. н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРМАКУЛЬТУРА ЯК ФІЛОСОФІЯ СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Світ, як середовище життя організмів, постійно зазнає змін, однією з рушійних сил яких є людська діяльність. Зміна біоценозів, трансформація ландшафтів та порушення екосистем є наслідками стрімкого розвитку людства, для якого необхідно все більше енергії та ресурсів. Та чи є такий розвиток сталим, чи, як на думку деяких вчених більш доцільно говорити – збалансованим? Для задоволення навіть однієї життєво важливої та «розумної потреби» – забезпечення людства продовольством, застосовуються інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур, які є ефективними, проте зовсім нерозумними по відношенню до середовища існування людства та всіх інших живих і неживих складових екосистем.

В сільському господарстві майбутнього безпосередній вплив людини на агроценози може бути заміненим на дистанційне керування дронами, що обробляють мільйони гектарів монокультури, чи на спостереження за автопілотною технікою. Такий технологічний прорив може призвести до віддалення людини від природи, зменшення усвідомлення біологічних процесів в агроценозах і, як наслідок – взаємопідтримуючий вплив людини і довкілля, як один із векторів сталого розвитку, втрачатиме свою сутність.

Методом ведення сільського господарства, при якому людина є максимально наближеною до природи, змінює її з врахуванням природних законів і процесів, збагачує біорізноманіття екосистем і водночас вирощує екологічно чисту продукцію, є пермакультура.

Слово «пермакультура» походить від словосполучення «довготривале сільське господарство» (permanent agriculture). Пермакультурі системи є функційно взаємопов'язані, а завдяки саморегуляції, для їх підтримання потрібно менше зовнішніх ресурсів. В сільськогосподарських системах поєднують різні види рослин (надаючи перевагу багаторічним) і тварин, зберігають осередки дикої та недоторканої природи в межах господарства. Родючість ґрунтів регулюється завдяки симбіотичній азотфіксації, контролюється ерозія ґрунтів, економно використовуються водні ресурси, а також пропагуються системи безорного землеробства, що підтримують родючість ґрунтів [1].

Пермакультура збагачена філософськими концепціями співіснування людини і Природи, та в певній мірі має свою окрему філософію, є окремим образом мислення.